

УДК 37.014.5:796.011.1(438)(045)

О. М. МОЗОЛЕВкандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія**МІСЦЕ, РОЛЬ, ФУНКЦІЇ, МЕТА І ЗАВДАННЯ
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОСВІТИ
У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В ПОЛЬЩІ**

У статті розкрито місце, роль, функції, мета і завдання системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури та спорту в Польщі. Встановлено суб'єкти системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту. Визначено горизонтальні та вертикальні зв'язки їх взаємодії в процесі управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в Польщі. Розкрито форми здійснення освітнього процесу в дошкільних, середніх, професійних та вищих закладах освіти.

Ключові слова: мета, завдання, функції, управління, розвиток, освіта, фізична культура.

Освіта у сфері фізичної культури та спорту визначена однією із пріоритетних напрямів і найважливіших складових загальної освіти людини, яка забезпечує створення передумов до перманентного вдосконалення рівня фізичної підготовки впродовж усього життя, високого рівня здоров'я, соціальної активності, творчого довголіття, трудового потенціалу особистості. У контексті необхідно відзначити те, що вирішення висунутих завдань роботи можливе лише за умови ґрунтовного аналізу та висвітлення місця, ролі, функцій, мети й завдань системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту в Польщі.

Польський досвід розвитку освіти аналізували А. В. Василюк, Я. Р. Гречка, Л. М. Гриневич, І. М. Даценко, О. В. Карпенко, Т. Марешь, В. В. Павленко, Ю. Соколович-Алтуніна та ін.

Проблеми навчання молоді фізичній культурі та спорту в закладах освіти Польщі розглядали в своїх працях С. А. Вавренюк, Н. О. Долгова, В. М. Лишевська, А. Б. Мандюк, Б. М. Мицман, В. Р. Пасічник, Л. П. Сергійенко, та ін.

Однак питання визначення місця, ролі, функцій, мети й завдань системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в Польщі не знайшли достатнього висвітлення в сучасних науково-педагогічних дослідженнях.

Метою статті є дослідження місця, ролі, функцій, мети й завдань системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в Польщі.

Проведений аналіз сутності поняття “система управління” та його обґрунтування на основі дефініції “система управління розвитком освіти в сфері фізичної культури та спорту Польщі” дає змогу констатувати, що це поняття є комплексним, поліфункціональним, а основною змістовою його

ознакою є наявність цілепокладання, яке, у свою чергу, розуміється як структурний, процесуальний, функціональний компонент системи управління. У широкому розумінні, процесно-функціональні ознаки полягають у взаємодії суб'єкта й об'єкта управління, здійсненні комплексного, спрямованого впливу суб'єктом на об'єкт управління на основі управлінської програми. Зміст цієї управлінської діяльності базується на реакції об'єкта управління на управлінські впливи щодо зміни стану зовнішнього середовища. Власне управлінські впливи спрямовані на підтримку, покращення ефективності функціонування або розвитку об'єкта управління для досягнення ним визначеної мети [1; 3; 4; 17]. Таким чином, достатніми й необхідними умовами для існування системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі є: об'єкт та суб'єкт управління; ціль управління; програма управління; управлінські впливи (засоби і методи); зворотні інформаційні потоки.

Враховуючи те, що досліджувана система управління є складною, відкритою, структурною, ієрархічною, полівекторною за функціональною спрямованістю, необхідне чітке визначення ролі, місця і функцій, мети та завдань системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі як органічного цілого, так і окремих її підсистем як її структурних елементів.

Суб'єкт управління як складова системи управління складається з трьох центральних державних органів виконавчої влади, які, у свою чергу, мають відповідні структурно-організаційні елементи на встановлених територіально-адміністративних рівнях (департаменти, відділи) – воєводствах, гмінах, повітах. Суб'єктами системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури та спорту Польщі є: Міністерство народної освіти Польщі; Міністерство науки і вищої освіти Польщі; Міністерство спорту і туризму.

Їх місце і роль у системі управління визначається функціональною спрямованістю діяльності та характеризується об'єктним спрямуванням управлінських впливів. До відомчої належності Міністерства національної освіти Польщі зараховують такі суб'єкти, які проводять реалізацію основних функціональних процесів: дошкільні навчальні заклади всіх типів і форм власності, загальноосвітні навчальні заклади всіх типів і форм власності, громадські спортивні організації та об'єднання, учнівські спортивні клуби та спортивні союзи. Основними формами реалізації освітнього процесу в них є: усі форми урочних, позаурочних типів занять, заняття фізичними вправами впродовж навчального дня, масові форми організації фізичного виховання (спортивно-масові заходи, свята, змагання, дні здоров'я тощо), самодіяльні заняття фізичними вправами, позакласні та позашкільні форми роботи з дітьми та підлітками, самостійні та індивідуальні заняття. Необхідно відзначити, що більшість з названих форм організації занять фізичними вправами має обов'язковий характер, а зміст і організація освітнього процесу в них регламентується відповідними нормативно-правовими

актами [6; 10; 16]. Суб'єктами функціонально-адміністративного впливу Міністерства науки і вищої освіти Польщі є: вищі навчальні заклади усіх типів і форм власності відповідно до Закону Польщі "Про вищу освіту", студентські спортивні клуби, академічні спортивні союзи та федерації за видами спорту, предметом статутної діяльності яких є розвиток студентського спортивного руху.

Основними формами здійснення освітнього процесу у сфері фізичної культури та спорту є: лекції з фізичного виховання, навчально-тренувальні заняття з оздоровчою, спортивною, рекреаційною, реабілітаційною спрямованістю, додаткові самостійні заняття, заняття в секціях спортивних клубів, освітні заходи спортивно-оздоровчої спрямованості, різноманітні спортивно-масові заходи тощо. Лекції з фізичного виховання, навчально-тренувальні заняття є обов'язковими формами організації занять фізичною культурою, а освітній зміст у них визначається вимогами до ефектів навчання, відображених в освітньо-кваліфікаційних стандартах [8].

Відомчою належністю до Міністерства спорту і туризму Польщі характеризується низка суб'єктів, що здійснюють свою діяльність у пріоритетному напрямі розвитку освіти в системі дитячо-юнацького спорту, спорту вищих досягнень, олімпійського, неолімпійського та параолімпійського спорту і до яких зараховують: дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні клуби, школи вищої спортивної майстерності, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, центри олімпійської підготовки, центри спорту інвалідів, спортивні федерації (асоціації, об'єднання, спілки), Національний Олімпійський комітет Польщі. Освітньо-виховний процес та його удосконалення в нормативній, змістовій, кваліфікаційній частині здійснюється під час і внаслідок проведених навчально-тренувальних занять за обраним видом спорту в групах відповідної спортивної кваліфікації. Крім того, невід'ємною складовою є кваліфікаційні змагання різних рангів, і особливого значення набувають самостійні заняття за індивідуальними програмами, рекреаційно-реабілітаційні заходи тощо. Необхідно відзначити, що Міністерство спорту і туризму Польщі здійснює керівництво та координацію освітньої роботи у сфері фізичної культури та спорту серед широких верств населення (спорт для всіх), аматорських, самостійних занять фізичними вправами громадян за місцем проживання тощо [7]. У такому контексті слід відзначити, що не включено до суб'єктів системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту профільні міністерства й відомства Польщі, які вирішують специфічні завдання спрямовані на забезпечення професійно-зорієнтованої освіти у сфері фізичної культури та спорту (військові, морські, медичні вищі навчальні заклади, заклади внутрішніх справ тощо).

Таким чином, визначаючи місце й роль суб'єктів системи управління в процесі розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі, необхідно відзначити, що вони мають чітку функціональну спрямованість управлінських впливів на окремі підсистеми об'єкта управління, і яка ви-

значає межі їх владних повноважень (місце) за структурно впорядкованими суб'єктами організації освітньо-виховного процесу (роль). Крім того, необхідно виокремити блок управлінських впливів на процес розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі, зміст якого полягає в управлінні процесами кадрового, медичного, організаційного, правового, нормативного, інформаційного, фінансового, матеріально-технічного, дидактичного, методичного та іншими видами забезпечення. Місце і роль кожного суб'єкта управлінської системи щодо цього блоку визначається межами відомчої належності об'єкта управління, його ієрархічним рівнем у структурі, основними функціональними процесами кожної підсистеми об'єкту управління. З метою чіткої класифікації та визначення горизонтальних та вертикальних зв'язків взаємодії в процесі управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі необхідне визначення мети, завдань і функцій кожного із суб'єктів досліджуваної системи управління.

Постановою Ради Міністрів Польщі від 5 травня 2006 р. на базі Міністерства освіти і науки Польщі було утворено Міністерство народної освіти Польщі. Згідно із статутом [14], міністерство включає в себе п'ятнадцять структурно-організаційних одиниць – департаментів та відділів (бюро). Основним напрямом діяльності міністерства є управління галуззю освіти та виховання, у тому числі й освітою у сфері фізичної культури та спорту в середніх загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах [15]. Згідно із функціональними завданнями, розвиток освіти у сфері фізичної культури та спорту в загальноосвітніх і професійних навчальних закладах перебуває у відомчій належності таких департаментів: загальної освіти та виховання; професійної освіти та освіти дорослих; якості освіти. Згідно з регламентом, основні завдання щодо розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту в загальноосвітніх та професійних навчальних закладах розподіляють між департаментами відповідно до їх функціонального призначення.

Міністерство науки і вищої освіти Польщі утворено Постановою Ради Міністрів Польщі від 5 травня 2006 р. шляхом реорганізації Міністерства освіти і науки Польщі. Згідно із статутом [11], міністерство налічує низку департаментів, які пріоритетно здійснюють свою діяльність щодо управління справами науки, вищої освіти і власне діяльністю міністерства. Основними завданнями міністерства у сфері вищої освіти є [18]: здійснення нагляду за діяльністю вищих навчальних закладів; організація та функціонування вищого навчального закладу; розгляд скарг і пропозицій дотичних до діяльності вищих навчальних закладів; співпраця з іншими контролюючими органами в справі контролю за діяльністю вищих навчальних закладів. Згідно з нормативно-правовими документами, конкретизація функціональних завдань щодо розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту в системі вищих навчальних закладів відбувається через діяльність департаменту вищої школи і контролю.

Необхідно зауважити, що за змістом та завданнями діяльності провідних департаментів Міністерства народної освіти та Міністерства науки і

вищої освіти з питань розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту є ідентичними, а відмінність полягає лише в функціональному спрямуванні на об'єкт управління.

Проведений аналіз змісту основних напрямів і завдань діяльності міністерства та провідних департаментів щодо управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в дошкільних, загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладах дає змогу зазначити, що основні функції цих підсистем суб'єкта управління є:

– *наглядова*, зміст якої полягає у здійсненні регуляторних заходів правового, економічного, адміністративного характеру щодо впорядкування та регламентації діяльності дошкільних, середніх, професійних і вищих закладів освіти всіх типів і форм власності в частині розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту;

– *координаційна*, полягає в проведенні заходів щодо узгодження управлінських впливів у справі розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту в дошкільних, середніх, професійних і вищих навчальних закладах з іншими державними та громадськими органами управління, зацікавленими організаціями та установами;

– *організаційна*, полягає в здійсненні адміністративно-правових, розпорядчих дій щодо створення та забезпечення ефективної роботи відповідних організаційно-структурних одиниць, до функціональних завдань яких входить здійснення управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в дошкільних, середніх, професійних і вищих навчальних закладах Польщі;

– *контролююча*, полягає в здійсненні заходів щодо встановлення відповідності змісту функціонування дошкільних, середніх, професійних і вищих навчальних закладів вимогам чинного законодавства в частині організації навчання, професійної діяльності викладачів, навчальної діяльності учнів, у тому числі й із розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту;

– *оцінювальна*, полягає в проведенні процедур, спрямованих на визначення кількісно-якісних ознак показників критеріїв розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту в дошкільних, середніх, професійних та вищих навчальних закладах Польщі, відзначення та встановлення призвів за методичні або організаційні новації щодо вдосконалення змісту освіти у сфері фізичної культури і спорту;

– *прогностична*, полягає у визначенні змісту державної політики щодо розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту в дошкільних, середніх, професійних і вищих навчальних закладах, встановленні основних тенденцій і напрямів діяльності відповідних суб'єктів управління, залучених до справи розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту, визначенні змісту основних критеріїв та їх показників щодо розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту в навчальних закладах Польщі;

– *аналітична*, полягає у визначенні поточного та стратегічного прогнозування майбутнього стану загальної ситуації у дошкільних, середніх, професійних та вищих закладах освіти на підставі даних з інформаційної системи про стан освіти, узагальнення, систематизацію провідних чинників ендогенного та екзогенного характеру, що мають пріоритетний вплив на розвиток середньої освіти загалом, а також освіти у сфері фізичної культури та спорту в навчальних закладах Польщі у коротко- та довгостроковій перспективах.

Проведений аналіз наукових праць польських науковців [2; 5; 9; 12; 13] та змісту основних завдань і функцій Міністерства народної освіти Польщі та Міністерства науки і вищої освіти з питань розвитку освіти у сфері фізичної культури та спорту дає змогу зробити такі **висновки**:

1. Метою управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в дошкільних, загальноосвітніх і професійних навчальних закладах є забезпечення розробки змісту загальноосвітніх і професійно-зорієнтованих освітніх програм, процесу їх удосконалення для дітей та учнівської молоді дошкільних, загальноосвітніх і професійних навчальних закладів упродовж усього терміну навчання, основними завданнями яких є формування фізичної культури учнів, їх культури здоров'я, основ ведення здорового способу життя, оволодіння життєво необхідними руховими вміннями та навичками, виховання фізичних якостей, оволодіння знаннями, методичними вміннями щодо перманентного фізичного вдосконалення впродовж усього життя, створення оптимальних матеріально-технічних, педагогічних, організаційних тощо умов для всебічного розвитку підрастаючого покоління, розробка і впровадження в навчально-виховний процес з фізичного виховання інноваційних педагогічних технологій із широким використанням сучасних інформаційних технологій.

2. Метою управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту в системі вищої освіти Польщі є забезпечення відповідності змісту навчання сучасним вимогам розвитку суспільства, вдосконалення навичок ведення здорового способу життя й догляду за здоров'ям, формування гармонійно та всебічно розвинутої особистості, високоосвіченого спеціаліста-професіонала, спроможного реалізувати свої професійні здібності на ринку праці, здатності протистояти негативним наслідкам інформатизації, урбанізації, погіршення екологічних умов життєдіяльності людини за допомогою фізичних вправ і рухової активності протягом всього життя.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у дослідженні змісту, принципів, організаційних форм, методів і засобів управління розвитком освіти у сфері фізичної культури та спорту Польщі.

Список використаної літератури

1. Гречка Я. Р. Державні органи управління освітою Польщі / Я. Р. Гречка // Вісн. НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 455–463.
2. Bielski J. Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego: podrecznik / J. Bielski. – Krakow : Oficyna Wydawnicza "Impuls", 2005. – 362 s.
3. Bittel L. R. Krótki kurs zarządzania / L. R. Bittel. – Warszawa : PWN, 1994. – 216 s.

4. Goriszowski W. Współczesne koncepcje zarządzania i funkcji kierowniczych w oświacie / W. Goriszowski; Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie; Podyplomowe Studium Zarządzania Oświatą. – Warszawa: WSP TWP, 2000. – 154 s.
5. Grabowski H. Teoria fizycznej edukacji / H. Grabowski. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, 1999. – 147 s.
6. Jaczynowski L. Wypisy z podstawowych aktów prawnych dotyczących kultury fizycznej / L. Jaczynowski, M. Stopczyński, J. Zysko. – Warszawa: AWF, 2007. – 169 s.
7. Krawczyk Z. Wartości uniwersalne i narodowe sportu / Z. Krawczyk; J. Nowocien (red.) // Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Wychowanie patriotyczne przez sport. – Warszawa: AWF: PAOI: Fundacja “Centrum Edukacji Olimpijskiej”, 2007. – T. I. – S. 22–28.
8. Malarska A. Krajowe Ramy Kwalifikacji: od intencji do realizacji / A. Malarska // Metody ilościowe w Krajowych Ramach Kwalifikacji. – Łódź, 2012. – S. 35–55.
9. Maszcza T. Edukacja fizyczna w nowej szkole: podręcznik dla studentów wychowania fizycznego / T. Maszcza. – Warszawa: AWF, 2013. – 183 s.
10. Nowakowski A. Wybrane prawno-organizacyjne podstawy zajęć wychowania fizycznego w szkołach wyższych / A. Nowakowski // Wychowanie fizyczne i sport. – 1999. – Nr. 4. – S. 115–124.
11. Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 2015 r. W sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu zarządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie nadania statutu Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
12. Osinski W. Teoria wychowania fizycznego / W. Osinski. – Poznań: AWF, 2011 – 332 s.
13. Smolen A. Prawno-organizacyjne podstawy rozwoju akademickiej kultury fizycznej w Polsce / A. Smolen, J. Zysko // Kultura Wychowanie Fizycznego. – Warszawa: AWF, 2005. – S. 171–180.
14. Statut Ministerstwa Edukacji Narodowej: Zarządzenie nr. 5 Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 stycznia 2013 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Edukacji Narodowej.
15. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 listopada 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej.
16. Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. O kulturze fizycznej // Dziennik Ustaw. – Nr. 25. – Poz. 113.
17. Witek S. Zarządzanie reformowaną szkołą / S. Witek. – Warszawa; Kraków: PWN, 2000. – 188 s.
18. Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 maja 2015 r. w sprawie Regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2016.

Мозолев А. М. Место, роль, функции, цель и задачи системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше

В статье раскрываются место, роль, функции, цель и задачи системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше. Установлены субъекты системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта. Определены горизонтальные и вертикальные связи их взаимодействия в процессе управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше. Раскрыты формы осуществления образовательного процесса в дошкольных, средних, профессиональных и высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *цель, задачи, функции, управление, развитие, образование, физическая культура.*

Mozolev O. The Place, Role, Functions, Purpose and Objectives of the Management System Development of Education in the Sphere of Physical Culture and Sport in Poland

In the article the author reveals the place, role, functions, goals and objectives of the management of the development of education in the sphere of physical culture and sport in Poland. The subjects of the system of management of development of education are: Ministry of national education; the Ministry of science and higher education; Ministry of sport and tourism. Determined by their horizontal and vertical relations and mechanisms of interaction in the process of management of development of education in the sphere of physical culture and sport in Poland. On the basis of the conducted analysis the author notes that the content and objectives leading departments of the Ministry of education and Ministry of science and higher education in the development of education in the sphere of physical culture and sport are identical, and the difference lies only in the functional direction on the control object. The basic function of the activity of ministries, among which the author distinguishes: Supervisory, coordination, organizational, Supervisory, evaluative, predictive and analytical.

The author reveals the problem of control over the development of education in the sphere of physical culture and sports in secondary and higher educational institutions, the forms of realization of educational process in preschool, secondary, vocational and higher education institutions, these include: lectures in physical education; training activities, Wellness, sport, recreation, rehabilitation orientation; self-study in the sections of sports clubs; educational and recreational activities with a sports focus; competitions; travel walk; variety of sports events.

Key words: goal, objectives, functions, management, development, education, physical culture.